

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 5 mars 2008

Utskriftsvänlig pdf-fil

Läs mer om fotboll på idrottsforum.orgLäs mer im idrott och medier på idrottsforum.org

Att idrotten är av central betydelse för skapande och uppslutning kring en nationell identitet är en tämligen okontroversiell utsaga; möjligen kan man nyansera det med konstaterandet att idrotten kanske ibland bara anammar och vidareutvecklar en existerande nationell identitet. Hur än dessa två företeelser samspelar så är de tveklöst beroende av varandra, och det satsas numera stora resurser på att skapa internationellt framgångsrika idrottare i många länder. En idrott har mer än andra under det senaste halvsekket växt fram som särskilt betydelsefull när det gäller nationell identitet och prestige, nämligen fotboll. Och även om *the beautiful game* ger upphov till kraftigare och långsiktigare känslor på klubbnivå än nationellt, så är den av betydelse på nationsnivå och väl värd att beforskas. Liz Crolley och David Hand har gjort detta i en stor studie som avrapporteras i *Football and European Identity: Historical Narratives Through the Press* (Routledge) där de visar hur några olika nationella identiteter kommer till uttryck i seriös europeisk dagspressrapportering om fotboll under 100 år. Matti Goksøyr har läst Crolleys och Hands nya bok på detta tema, och fick del "aha"-upplevelser mellan alla välbekanta nationella stereotyper. Man vart tog den komparativa analysen vägen?

Ambitiöst men problematiskt om nationella identiteter

Matti Goksøyr

Norges Idrettshøgskole

Liz Crolley & David Hand

Football and European Identity: Historical Narratives Through the Press

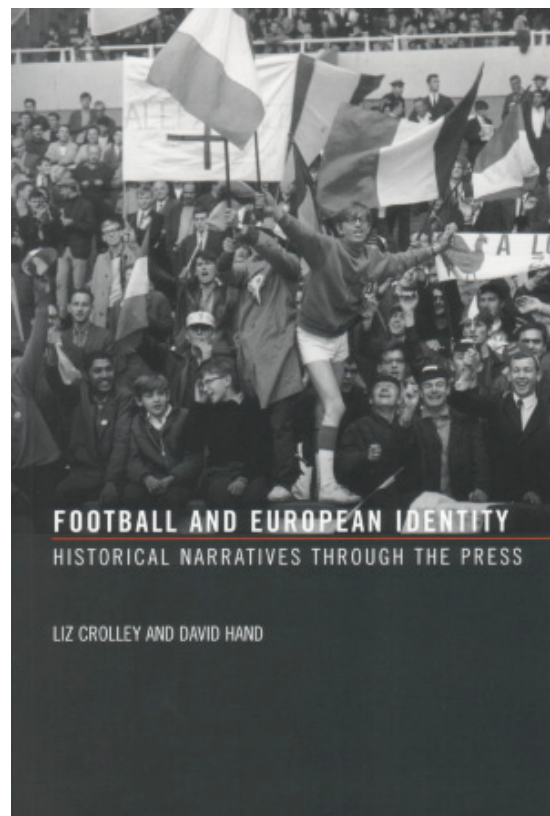
211 sidor, hft.

Abingdon, Oxon: Routledge 2006

ISBN 978-0-415-32187-7

Liz Crolley og David Hand er kjent fra tidligere publikasjoner om fotball, identitet og media i en europeisk ramme. De jobber på universiteter i hhv Liverpool og Manchester. I den foreliggende boken presenterer de seg som lingvister med interesse for det kulturelle, sosiale, historiske og politiske miljøet der språk anvendes. Her har de satt seg fore å skrive en bok om nasjonal identitet slik den kommer til uttrykk i dagsavisenes fotball-reportasjer. Og ikke hvilke som helst dagsaviser. Tabloidene er ikke med. Det er den seriøse dagspressen som er undersøkt. I England betyr det at The Times, hovedsakelig, snakker for de engelske.

Det er en stor og ambisiøs oppgave Crolley og Hand har tatt på seg. Den kan dermed invitere til kritikk uansett hvilke grep en velger. Denne anmelder er heller ikke fri for å tenke at boken ikke helt holder hva den lover, selv om den er resultat av et imponerende kildearbeid, det vil si avislesing som dekker nesten et hundreår av utvalgte aviser særlig i England, Frankrike og Spania, og delvis Tyskland. Det store grepet gjør at utvalget og resultatene, det vil si de sitatene som forfatterne velger å legge fram som typiske, må komme i

komprimert form. En leser sitter igjen med følelsen av at de europeiske fortellingene om fotball, nasjonal identitet og historie må være mye rikere enn det virker i denne boken. På den andre siden får vi altså her en samlet oversikt over europeiske identiteter, og gode muligheter for komparative slutninger.

Denne boken er altså et produkt av at lingvister er interessert i hvordan språket blir brukt for å danne nasjonale identiteter. Språk kan som kjent både reflektere, forme og skape virkelighet. Forfatterne har her valgt den seriøse dagspressen som det mest interessante mediet for studier av språk, nasjonal identitet og fotball. Det er greit nok. Men de burde kanskje nevnt og diskutert rollen til de trykte medier i vår tids store sammenheng, nemlig internett-alderen.

Forfatterne har kalt boken "fotball og europeisk identitet". På baksiden hevder forlaget at boken bygger på "original language sources" fra vest-Europa. Da er det enkelt å påpeke at den europeiske identiteten her er representert ved (fotball-)stormaktene England, Frankrike, Tyskland og Spania (samt Italia, men bare hva de andre skriver om dem), under overskriften "Old Europe" (inspirert av Donald Rumsfeld?) Dessuten er regionene Katalonia, Baskerland og Korsika med. I tillegg har forfatterne tatt med korte kapitler om framstillingen av det de kaller nye fotball-verdener; Afrika, USA og Nord-øst Asia (Japan og Sør-Korea). Europa er altså redusert. Det er ikke så uventet, og til å leve med. Verre for denne leser er det at Latin-Amerika glimrer stygt med sitt fravær. Vi får altså ha til gode å lese hvordan bildet av Argentina har endret seg i engelsk presse, fra Alf Ramsey nektet sine spillere å bytte trøye med dem under VM i 1966 til Falklandskrigen og Maradona med Guds hånd og Osvaldo Ardiles som lokal helt i Tottenham.

Det er interessant for skandinaviske lesere at det punktet der skandinaviske referanser får en viktig plass er avsnittet om spillestil. Øyvind Larsen, tidligere stipendiat ved Norges idrettshøgskole, men også spillanalytiker for det norske landslaget og dermed, ironisk nok en av personene bak den en gang utskjelte norske spillestilen, har publisert skarpt og forståelig om å ha et analytisk forhold til begrepet spillestil. Han blir interessant nok hovedreferanse og utgangspunkt for forfatternes behandling av ulike spillestiler.

Boken handler om nasjonal identitet. Ifølge forfatterne er det nasjonale nivået den primære form for identitet. Det finnes gode argumenter for det; militærtjeneste, lover, skatter og politisk organisering. Og de har også støtte fra en hel del nasjonalisme-forskere på dette. Litt skuffende for forskere på nasjonal identitet og *fotball* er det imidlertid at de ikke engang nevner at den nasjonale identitetsfølelsen i fotball ikke alltid er det nivået der emosjoner og tilknytninger blir spilt ut på den sterkeste og mest intense måten. På det lokale plan finnes det vel mer av fenomenet livslang tilknytning, fanatisk støtte som går ut over den 90 minutters-nasjonalismen som et landslag ofte gir grunnlag for?

For det gamle Europa har forfatterne studert aviser både for å få fram "autotypifikasjon" (selvbilde) og "heterotypifikasjon" (bilder av de andre). Resten av verden er i denne omgang bare interessant som studieobjekter. Kapitlene i denne boken får derfor titler som "Japan viewed from England" og "Korea viewed from Spain", og ikke omvendt. Hva finner de? Egentlig ikke så mye overraskende, og dette gjelder samtlige land som er undersøkt.

Likevel er det interessant nok en gang å få dokumentert at den engelske pressen ser ut til å ha hengt fast i og stadig vekke gjentar forestillingen om fotballens hjemland og alt det medfører når det gjelder selvbilde; en oppfatning av at fair play, i hvert fall ambisjonen om fair play, er rotfestet i engelsk fotball. Lenge, inntil noen få tiår siden var også en ovenfra og nedad-holdning til andre land svært synlig. Etter hvert er dette blitt supplert, og delvis overskygget av troen på at engelskmennene spiller med "hertet". Parallelt til dette kommer metaforene om den engelske bulldogen og fra 1990-årene; den engelske løven. Det som også kjennetegner den engelske utgaven av det kjente dyret var foruten hjertet, lojalitet og framfor alt innsats; vilje kombinert med kraft – og ble det innrømmet; ikke alltid like mye kløkt og finesse.

Forfatterne viser hvordan også Times i overraskende mange år brukte uttrykkene engelsk og britisk som synonymmer. Først i 1990-årene sluttet engelskmennene i denne avisen også å være briter. Timingen tyder faktisk på en viss gjengklang i "folket". Samtidig ble nemlig Union Jack avløst av det engelske St.Georg-flagget på tribunene.

Ikke veldig overraskende dette, og godt oppsummert i forfatternes overskrift: "Theirs is not to reason why". Fra andre land kommer det heller ikke mange overraskende meldinger om engelskmennene. Franske aviser framstiller engelskmennene som de naturlige læremestre. Respekt gjennomsyrrer deknningen på mye av 1900-tallet, selv om beundringen avtar. Forfatterne gjør også et poeng av at franske aviser (som de fleste andre europeiske) ikke bryr seg med å skille mellom engelsk og britisk i noen del av 1900-tallet og tolker dette som mangel på anerkjennelse av de fire britiske "fotball-nasjonene". Det spør om ikke Crolley og Hand overtolker en smule her. I Spania finnes en kanskje litt friskere utsagn, ikke uventet kanskje siden Spania i det meste av etterkrigstiden har vært et sterkt fotballand. Utsagn om at England har en "anakronistisk spillestil" blir dokumentert helt tilbake til 1950. I 1960 ble det hevdet at England hadde sportsmanship, mens spanjolene hadde teknikk og kunne "danse". Det disiplinerte, men uoppfinnsomme spillet ble oppsummert under headingen "Jurassic England" i 1996. Mot slutten av 1900-tallet

ble det også i spanske aviser (som i store deler av verden?) tegnet et todelt bilde av "the English"; ett som gentleman og ett som hooligan. Det siste fikk sånn utbredelse at det i deler av pressen ble et synonym på alle fans fra England.

Fransk fotballs selvbilde, representert av avisene, var i første del av 1900-tallet preget av mye av det samme som man kan finne i andre land. Man snakket om "våre gutter", man brukte militære metaforer og man identifiserte seg med fargene i flagget. Verdier som mot, vilje, entusiasme ble skrevet inn i den franske fotballen. Mot slutten av 1900-tallet fikk imidlertid disse egenskapene konkurranse av diskursen om stil og eleganse. Fransk fotball ble spilt med stil. Og i retrospekt fant man ut at franske playmakere tilbake fra Kopa på 50-tallet, via Platini til Zidane egentlig alltid hadde spilt på den "franske" måten. Interessant er dette når, som forfatterne påpeker, etnisitet først blir et tema i avisene på 90-tallet, og alle de tre nevnte (og en mengde andre) hadde sitt etniske opphav utenfor Frankrike; Kopa fra Polen, Platini fra Italia og Zidane fra Algerie. Til gjengjeld blir da etnisitet et meget sterkt tema i franske aviser utover i 90-årene, og VM-seieren i 1998 blir selve beviset på at den franske smeltedigelen var en suksess. Man hadde skapt enhet ut av mangfold, og fotballandslaget var "de blå" (Les bleus) av alle farger. Som forfatterne kommenterer er dette en sentimental visjon om nasjonal harmoni, frambrakt som svar på propaganda fra ytre høyre-krefter i Nasjonal Front. Beslektet med dette er omtalen av den legendariske semifinalen mot Vest-Tyskland i 1982 da tapre og vespillende franskmenn til slutt tapte mot kyniske, fysiske og direkte "stygge" tyskere. Enhver som husker den tyske keeper Harald "Toni" Schumacher vil vel skjønne hva som menes her?

Fra utlandet er bildet av franskmennene som ventet. Den engelske pressen kan ikke unngå sin vanlige "patroniserende" holdning, helt fram til 1980-årene. Fransk fotball hadde riktignok stil og eleganse, men nettopp derfor var den også sårbar og lett å kjempe ut av stil. Den spanske pressen har også hatt problemer med å anerkjenne Frankrike som en ekte fotballnasjon; folket mangler lidenskapen for spillet, selv om laget til tider kan spille godt nok.

I Tyskland begynte den egentlige koblingen mellom fotball og nasjonal identitet først i 1954 ifølge forfatterne. "Miraklet i Bern", dvs VM-seieren i 1954 var det som følelsesmessig og psykologisk endelig markerte slutten på 2.verdenskrig. Det neste store steget på vei mot et selvbilde som en virkelig fotballnasjon var ikke den tapte VM-finalen i 1966, men den tapte semifinalen mot Italia under VM i Mexico i 1970. Både tyske og italienske aviser er, ifølge forfatterne, enige om at dette er "århundrets kamp". Det tyske selvbilde er imidlertid komplekst. Forventede verdier som disiplin, hardt arbeid, system og effektivitet er blitt supplert med en ironisk skepsis til den profesjonelle fotballen, og spillere og spillet blir ofte karakterisert i økonomiske forretningsstermer.

Denne kompleksiteten blir som forfatterne påpeker ikke alltid ivaretatt i den utenlandske omtalen. Som kjent eksisterer det stereotypier om tyskere og tysk fotball. Denne blir også reflektert i engelsk, fransk og spansk presse – ikke uventet.

Italiensk identitet blir som nevnt bare beskrevet gjennom "de andres" skrivelser. Også her bekrefte stereotypiene, selv om det har foregått historiske svingninger i synet på italiensk fotball; den over-defensive organiseringen fra 60-tallet og tidligere har blitt avløst av en anerkjennelse av talent og teknisk dyktighet. Over det hele hviler det imidlertid en forestilling av det teatraliske, dramatiske og kunstneriske temperamentet. Slike forestillinger om nasjonal identitet møter fremdeles det italienske landslaget og synes rotfestet uansett hvor mange italienske fotballspillere som spiller i ulike europeiske klubber og viser fram individuelt forskjellige måter å spille fotball på.

Spanske aviser beskriver sin egen fotball ifølge forfatterne særlig rundt ett begrep; la furia española, det rasende engasjementet, som kan variere fra rent raseri til rasende begeistring. I tillegg til det finnes det forestillinger om temperament og spanske nerver som er spesielt frynsete og har en tendens til å svi i særlig viktige kamper. Ikke ukjent for de fleste som følger internasjonal fotball kanskje.

Kapitlene om Katalonia, Baskerland og Korsika er interessante, selv om de bare gir avis-inntrykk fra sentrum, det vil si Madrid- og Paris-aviser. Selvbildet må vi gå til annen litteratur for å finne. Det er fascinerende å lese hvordan fotballen i disse tre regionene så tydelig har spilt en politisk og kulturell rolle for å manifestere kulturell uavhengighet og særpreg. FC Barcelonas motto "Mer enn en klubb" er like sant for de baskiske storlagene Athletic Bilbao og Real Sociedad, og for Bastia. I Franco-tiden var fotball-stadioner omtrent de eneste mulige arenaene å uttrykke motstand mot fascist-regimet. Athletic Bilbao har som kjent videreført en streng anti-spansk linje i forholdet til spiller-rekruttering; kun baskiske spillere er velkommen i klubben. Det gir et begrenset utvalg, men desto sterkere identitet og klubben har sågar vunnet Primera Division med denne politikken. Det andre baskiske storlaget Real Sociedad fra San Sebastian (på spansk) fører ikke en like streng "etnisk" politikk. Men dette diskuterer ikke forfatterne. Det etniske punktet blir bare tatt opp i forbindelse med at en "bare korsikaner"-politikk har blitt diskutert på Korsika. Likevel er det i denne delen av boken de mest interessante og relativt ukjente forholdene blir trukket fram i lyset.

Resten av boken handler om hvordan afrikansk, amerikansk (det vil si USA) og asiatisk (det vil si Japan og Sør-Korea) fotball har blitt presentert og sett på av aviser i de store landene i Vest-Europa. Lite overraskende kommer ut av denne gjennomgangen, hvis det da ikke er overraskende at stereotypiene er så sterke?

Det er et stort og ambisiøst prosjekt forfatterne har gitt seg inn på. En interessant kartlegging har kommet ut av det. Denne leseren har imidlertid på følelsen at det er noe med det valgte formatet og designen som gjør at noe må mangle, enten i bredden eller i dybden. Å spenne opp et så bredt lerret over et så langt tidsrom er simpelthen nødt til å føre til områder og sider ved fenomenet nasjonal identitet og fotball som ikke blir like godt eller tilfredsstillende dekket. Selv om fotballspillet nettopp gir anledning til å spille på nasjonale ulikheter, er det også påfallende hvor lik deler av avis-dekningen er. Kanskje sier det mer om internasjonaliseringen av yrket: fotballreporter, og avis-sjangerens påkrevde måter å skrive på, enn av den virkelige ”nasjonale” identiteten – hvor en nå skal lete etter den??

Denne anmelder vil også etterlyse forfatterens egen komparative analyse av det hele. Nå blir det masse stoff fra europeiske fotball-stormakter uten den oppsummerende diskusjonen som kunne løftet det hele til en ny forståelse av ”europeisk identitet”.

© **Matti Goksøyr 2008**

 Köp boken från Adlibris.se

 Kjøp boken fra Capris.no

 Køb bogen fra eLounge.dk